

Онiпко Т. В.
д.і.н., професор

ВНЗ Укоопспiлки "Полтавський унiверситет економiки i торгiвлi"

ПiДТРИМКА ВiТЧИЗНЯНОЮ СПОЖИВЧОЮ КООПЕРАЦiЄЮ ОСВiТИ ТА КУЛЬТУРИ: ДОСВiД 1920-Х РОКiВ

Кооперативнi товариства завжди турбувалися не тiльки про блага своїх членiв, але й iнших громадян. Пiдтвердженням цього є, зокрема, добродiйна дiяльнiсть споживчої кооперацiї України впродовж 1920-х рокiв. Як центральна спiлка споживчих товариств Вукопспiлка (ВУКС), так i мiсцевi споживчi товариства та їх спiлки систематично видiляли кошти на пiдтримку освiти i культури. Наприклад, у груднi 1922 р. правлiння ВУКС ухвалило щомiсячну субсидiю Харкiвському "Дитячому театру". У тому ж році Вукопспiлкою було видiлено 250 крб. на влаштування заходiв з нагоди 200-рiччя вiд дня народження українського фiлософа-гуманiста та просвiтителя Г. С. Сковороди.

Тижнi та мiсячники просвiти, лiквiдацiї неграмотностi також проходили за участю ВУКС та її мiсцевих органiзацiй. Зокрема, у березнi 1922 р. Вукопспiлка передала безкоштовно на адресу Наркомату освiти УСРР пiдручники та дитячу лiтературу зi своїх книжкових складiв. Органiзацiї споживчої кооперацiї видiляли кошти на утримання "Просвiти", громадських бiблiотек, українських шкiл i гiмназiй, якi вiдкривалися по селах. Лише протягом 1922-1923 рр. за кошти ВУКС та її мiсцевих спiлок було закуплено для села пiдручникiв українською мовою на суму 2 млрд. крб. за тодiшнiм грошовим курсом.

Кооперативно-видавниче товариство "Книгоспiлка" регулярно друкувало та продавало дешевi книги i пiдручники, плакати, листiвки, органiзовувало бiблiотеки i клуби-читальнi. Ефективно працювала книгарня Киiвського центрального робiтничого кооперативу на Хрещатику. У 1923 р. фiлiї цiєї книгарнi були створенi у Васильковi та Бiлiй Церквi, де проходили заняття з лiквiдацiї як загальної, так i кооперативної неграмотностi.

Робота з лiквiдацiї неграмотностi в українському селi була одним з основних напрямiв роботи сiльських кооператорiв. Зокрема, у квітнi 1924 р. споживче товариство у с. Мовчанiвка Бердичiвської округи ухвалило зосередити в хатi-читальнi просвiтницьку роботу, де дiяв пункт лiквiдацiї неграмотностi, який кооператори безкоштовно забезпечували гасом. У тому ж році у с. Петропавлiвське Павлоградської округи споживче товариство взяло шефство над ґуртожитком семирiчної школи, розрахованим на 30 учнiв; Астраханське споживче товариство (Мелiтопольська округа) здiйснило закупiвлю лiтератури для сiльбуду на суму 50 крб., а для мiсцевого дитячого будинку – на 34 крб.; Старосанжарське споживче товариство на Полтавщинi та Ямпiльське на Волині органiзували шефство над школами.

Бiльшiсть споживчих товариств та їх спiлок входили до асоцiацiї допомоги студентству, вiдраховуючи щомiсячно членські внески. Упродовж 1920-х рокiв пiд егiдою ВУКС систематично проходили тижнi та мiсячники допомоги студентству. Кооперативнi органiзацiї сприяли органiзацiї студентських кооперативiв, надаючи їм

пільгові кредити та стипендії. Наприклад, на зборах київських кооператорів у 1923 р. ухвалили запровадити в Київському кооперативному технікумі стипендію імені Миколи Левитського. Підтримку споживчої кооперації відчували студенти й інших навчальних закладів. Так, у 1923 р. правління ВУКС виділило Київському театральному технікумові допомогу на суму 2 тис. крб. Тоді ж Український центральний робітничий кооператив (Уцербкооп) переказав студентству 25 тис. крб.; Чернігівська райспоживспілка передала студентам Київського інституту міжнародних відносин, Київської консерваторії та Чернігівського музичного училища по тисячі крб. У січні 1926 р. правління ВУКС опублікувало звернення до райспоживспілок, робітничих кооперативів і міських споживчих товариств, у якому йшлося про допомогу студентству шляхом розповсюдження між членами кооперації й через мережу кооперативних магазинів благодійних марок.

Кооператори надавали допомогу сільським будинкам культури. Вони виділяли кошти для придбання необхідного обладнання, меблів, проводили ремонтні роботи тощо. Водночас споживча кооперація надавала допомогу сільбудам у постачанні їх літературою та костюмами, необхідними для вистав. Наприклад, споживче товариство в с. Повчині на Чернігівщині створило фонд для організації сільського будинку, виділивши для нього 87 крб. Кооператори в с. Серогози Мелітопольської округи відремонтували сільський театр і сільський клуб, а Дзензелевське споживче товариство Уманської округи виділило для ремонту сільського будинку культури 125 крб. На кошти Гайчурського споживчого товариства Запорізької округи була устаткована в сільському будинку культури сцена, виготовлена декорація, запрошено режисера. Кооператори влаштовували концерти, вистави, диспути, організовували драмгуртки. Так, Нехвороське споживче товариство на Волині восени 1924 р. організувало низку безкоштовних вистав і лекцій-диспутів для селян.

Значною була підтримка споживчою кооперацією політики українізації протягом 1920-х рр. До сіл надходили підручники, твори класиків української літератури, календарі, листівки, підготовлені українською мовою за кошти кооператорів. Зокрема, споживче товариство м. Гостомель на Київщині у 1926 р. здійснило передплату двох примірників газети “Нова громада” і 12 примірників газети “Кооперативне життя” для сільбудів округи.

Виділяли кооператори кошти на організацію екскурсій як для своїх членів, так і некооперованого населення. Загалом упродовж 1927-1928 рр. сільські споживчі товариства влаштували 204 екскурсії для мешканців села до міста.

Система споживчої кооперації допомагала селу здійснювати радіофікацію. Вітчизняні кооператори також багато зробили для кінофікації сільської місцевості. Вони здійснювали широкомасштабну культурно-просвітню роботу, влаштовуючи кіносеанси, перед початком яких організовували доповіді, лекції, бесіди. Лише протягом 1928-1929 рр. сільськими споживчими кооперативами було налагоджено кіномережу в 3 тис. 600 українських сел.

Кращі традиції добродійності вітчизняні кооператори, попри обмеженість власних фінансових можливостей, активно продовжують на початку XXI ст.